

Initial Measurement at Fair Value

Anna Šlosárová¹

¹ University of Economics in Bratislava
Faculty of Economic Informatics, Department of Accountancy and Auditing
Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava, Slovak Republic
E-mail: anna.slosarova@euba.sk

Abstract: *Measurement in accounting is the most important instrument of creation of the financial situation of the accounting entity in the financial statements. In the article we apply general definition of measurement process on the initial measurement of assets, liabilities, set of assets and set of liabilities at fair value in the entrepreneur accounting. For this purpose we characterize fair value and define assets, liabilities, which are measured at fair value as of the date of the accounting transaction. In the next part of the article we define differences between transaction price and fair value in different cases of fair value measurement according to the Act on Accounting (Act. No. 431/2002 Coll., 2016) and the accounting procedures of entrepreneurs (Decree of the Finance Ministry of the Slovak Republic No. 23054/2002-92, 2016). At the end we state the need of more accurate solution of approaches to accounting for and presentation of the differences between fair value and transaction price in the Slovak accounting legislation of entrepreneurs. We also introduce the necessity of establishing of the transaction conception and other conception like transaction price and transaction costs into accounting legislation in the Slovak Republic.*

Keywords: *fair value, initial measurement at fair value, transaction price, transactions cost*

JEL codes: *M40, M41*

1 Úvod

Oceňovanie v účtovníctve je najdôležitejším nástrojom kreovania finančnej situácie účtovnej jednotky v účtovnej závierke. Proces oceňovania možno rozdeliť na tri fázy: identifikácia skutočností, ktoré sú predmetom ocenenia, priradenie správnej oceňovacej veličiny, vyjadrenie oceňovacej veličiny v peňažných jednotkách. (Bednárová a Šlosárová, 2015)

V príspevku aplikujeme všeobecné vymedzenie procesu oceňovania v účtovníctve na prvotné ocenenie majetku, záväzkov, súboru majetku a súboru záväzkov reálnou hodnotou. Cieľom príspevku je na základe teoretických východísk oceňovania reálnou hodnotou ku dňu vzniku účtovného prípadu v účtovníctve podnikateľov identifikovať rozdiely medzi transakčnou cenou a reálnou hodnotou v jednotlivých prípadoch ocenenia reálnou hodnotou podľa zákona o účtovníctve (zákon č. 431/2002 Z. z., 2016) a postupov účtovania pre podnikateľov (opatrenie MF SR č. 23054/2002-92, 2016).

2 Metodológia a dáta

Objektom skúmania príspevku je oceňovacia veličina (základňa) reálna hodnota so zameraním na jej použitie pri prvotnom oceňovaní (t. j. pri vzniku účtovného prípadu). Využitím selekcie sme zhromaždili poznatky publikované v domácich a zahraničných printových zdrojoch v oblasti aplikácie reálnej hodnoty na ocenenie predmetu účtovníctva pri prvotnom ocenení, pričom sme sa zamerali len na účtovnú jednotku – podnikateľa účtujúceho v sústave podvojného účtovníctva. Vychádzali sme pritom z aktuálnej úpravy účtovníctva účinnéj od 1. 1. 2016.

Z vedeckých metód sme pri skúmaní použitia reálnej hodnoty pri prvotnom ocenení využili predovšetkým analýzu, komparáciu a syntézu. Analýzu sme aplikovali pri vymedzení teoretických východísk oceňovania majetku a záväzkov reálnou hodnotou a pri obsahovom vymedzení predmetu ocenenia reálnou hodnotou ku dňu vzniku účtovného prípadu. Komparáciou sme systematicky zisťovali spoločné a rozdielne znaky v

skúmanej oblasti, a to z pohľadu národnej aj nadnárodnej úpravy účtovníctva, a tiež pri porovnávaní reálnej hodnoty a transakčnej ceny. Použitím syntézy sme na základe induktívno-deduktívneho prístupu skúmania príčin a korelácií v oceňovaní majetku a záväzkov reálnou hodnotou pri vzniku účtovného prípadu identifikovali rozdiely medzi transakčnou cenou a reálnou hodnotou v jednotlivých prípadoch ocenenia reálnou hodnotou podľa zákona o účtovníctve a postupov účtovania pre podnikateľov. V závere sme konštatovali, že je potrebné precíznejšie riešenie prístupov k účtovaniu a vykazovaniu rozdielov medzi reálnou hodnotou a transakčnou cenou v slovenskej právnej úprave účtovníctva podnikateľov.

3 Výsledky a diskusia

Reálna hodnota je „Cena, ktorá by sa získala za predaj aktíva alebo bola zaplatená za prevod záväzku pri riadnej transakcii medzi účastníkmi trhu k dátumu ocenenia“. (IFRS 13, 2011) Rovnakým spôsobom je reálna hodnota definovaná aj v US GAAP. (Flood, 2014) V Slovenskej právnej úprave účtovníctva sa nenachádza všeobecná definícia reálnej hodnoty. Na účely zákona o účtovníctve (zákon č. 431/2002 Z. z., 2016) sa reálnou hodnotou rozumie:

- a) trhovú cenu,
- b) hodnotu zistenú oceňovacím modelom, ktorý využíva prevažne informácie z operácií alebo z kotácií na aktívnom trhu, ak nie je cena podľa písmena a) známa,
- c) hodnotu zistenú oceňovacím modelom, ktorý využíva prevažne informácie z operácií alebo z kotácií na inom ako aktívnom trhu, ak nie sú na aktívnom trhu informácie, ktoré by bolo možné použiť v oceňovacom modeli podľa písmena b), alebo
- d) ocenenie stanovené posudkom znalca v prípade, že pre oceňovanú položku majetku nie je možné zistiť jeho reálnu hodnotu podľa písmen a) až c), alebo pre oceňovanú položku majetku nie je dostupný oceňovací model odhadujúci s postačujúcou spoľahlivosťou cenu majetku, za ktorú by sa v danom čase predal, alebo jeho použitie by vyžadovalo od účtovnej jednotky vynaloženie neprimeraného úsilia alebo nákladov v pomere s prínosom jeho použitia pre kvalitu zobrazenia finančnej situácie účtovnej jednotky v účtovnej závierke.

Predmetom ocenenia reálnou hodnotou sú:

- jednotlivá zložka majetku,
- jednotlivý záväzok,
- súbor rovnorodých zložiek majetku,
- súbor rovnorodých zložiek záväzkov.

Ocenenie reálnou hodnotou sa vykonáva ku dňu ocenenia, ktorým je:

- deň uskutočnenia účtovného prípadu (prvotné ocenenie),
- deň, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka (nasledujúce ocenenie),
- iný deň v priebehu účtovného obdobia, ak sa to vyžaduje podľa osobitného predpisu.

Predmetom skúmania nášho príspevku je len ocenenie predmetu oceňovania reálnou hodnotou ku dňu vzniku účtovného prípadu, t. j. prvotné ocenenie majetku a záväzkov reálnou hodnotou. Ku dňu vzniku účtovného prípadu podnikatelia oceňujú reálnou hodnotou:

- a) majetok a záväzky nadobudnuté kúpou podniku alebo jeho časti,
- b) majetok a záväzky nadobudnuté vkladom podniku alebo jeho časti,
- c) majetok a záväzky nadobudnuté zámenou,

- d) cenné papiere určené na obchodovanie (majetkové aj dlhové),
- e) komodity, s ktorými sa obchoduje na verejnom trhu, ktoré účtovná jednotka sama nevyrobila a nadobudla ich na účel ich ďalšieho predaja na verejnom trhu,
- f) majetok a záväzky prevzaté nástupníckou účtovnou jednotkou od obchodnej spoločnosti alebo družstva zanikajúcich bez likvidácie,
- g) preberaný majetok a záväzky od zahraničnej zanikajúcej obchodnej spoločnosti alebo družstva; ak ich zanikajúca obchodná spoločnosť alebo družstvo nemá ocenené v reálnej hodnote, ocení ich v reálnej hodnote nástupnícka účtovná jednotka,
- h) nehmotný majetok účtovaný u koncesionára pri koncesii na stavebné práce podľa osobitného predpisu,
- i) majetok bezodplatne nadobudnutý (získaný darom) okrem peňažných prostriedkov, cenín a pohľadávok ocenených menovitými hodnotami,
- j) majetok preradený z osobného vlastníctva do podnikania okrem peňažných prostriedkov, cenín a pohľadávok ocenených menovitými hodnotami,
- k) nehmotný majetok a hmotný majetok novozistený pri inventarizácii a v účtovníctve doteraz nezachytený,
- l) cenné papiere a podiely určené na predaj, ak sa tak účtovná jednotka rozhodne.

V definícii reálnej hodnoty podľa IFRS 13 je veľmi dôležité konštatovanie, že sa na ocenenie pozeráme z pohľadu predaja (nie nákupu) majetku a z pohľadu úhrady záväzku (nie jeho vzniku). Túto cenu IFRS 13 označuje ako *výstupná cena* a je definovaná ako „Cena, ktorú by bolo možné získať za predaj majetku alebo zaplatiť za prevod záväzku“. (IFRS 13, 2011) Ďalej je v definícii dôležité, že ide o riadnu transakciu (teda nejde o vynútenú transakciu) medzi účastníkmi trhu (účastníkmi trhu sú kupujúci alebo predávajúci, ktorí sú navzájom nezávislí, sú informovaní, sú schopní uskutočniť transakciu a sú ochotní túto transakciu uskutočniť).

Keď sa majetok nadobudne alebo záväzok prevezme v rámci výmennej transakcie za tento majetok alebo záväzok, transakčná cena je cena zaplatená za nadobudnutie majetku alebo prijatá za prevzatie záväzku (*vstupná cena*). Vstupná cena podľa IFRS 13 je „Cena zaplatená za nadobudnutie majetku alebo prijatá za prevzatie záväzku v rámci výmennej transakcie“. (IFRS 13, 2011) Naopak, reálna hodnota majetku alebo záväzku je cena, ktorá by sa získala za predaj majetku alebo zaplatila za prevod záväzku (výstupná cena). Účtovné jednotky nevyhnutne nepredávajú majetok za ceny, za ktoré ho nadobudli. Podobne, účtovné jednotky nevyhnutne nepredávajú záväzky za ceny, ktoré dostali za ich prevzatie.

V mnohých prípadoch sa transakčná cena bude rovnať reálnej hodnote (napr. mohlo by to byť v prípade, keď sa v deň transakcie uskutoční transakcia nákupu majetku na trhu, na ktorom sa majetok predá).

Pri určovaní, či sa reálna hodnota pri prvotnom vykázaní rovná transakčnej cene, účtovná jednotka zohľadňuje faktory špecifické pre danú transakciu a pre daný majetok alebo záväzok. Napríklad pri prvotnom účtovaní transakčná cena nemusí predstavovať reálnu hodnotu majetku alebo záväzku, ak je splnená aspoň jedna z týchto podmienok:

- a) *Transakcia sa uskutočňuje medzi spriazneným osobami.* Cena v rámci transakcie medzi spriaznenými osobami sa môže použiť ako vstup na ocenenie reálnou hodnotou, ak má účtovná jednotka dôkaz, že sa transakcia uskutočnila za trhových podmienok.
- b) *Transakcia sa uskutočňuje pod nátlakom alebo je predávajúci nútený akceptovať cenu transakcie.* Napríklad môže ísť o situáciu, keď má predávajúci finančné problémy.

- c) *Transakčná cena súboru majetku alebo súboru záväzkov sa líši od transakčnej ceny jednotlivých druhov majetku alebo jednotlivých záväzkov, ktoré sú ocenené reálnou hodnotou.* Napríklad môže ísť o prípad, keď majetok alebo záväzok ocenený reálnou hodnotou je len jedným z prvkov transakcie (napr. podniková kombinácia), transakcia zahŕňa nevyjadrené práva a výsady, ktoré sa oceňujú individuálne v súlade s inými princípmi, alebo transakčná cena zahŕňa transakčné náklady.
- d) *Trh, na ktorom sa transakcia uskutočňuje, je iný ako hlavný trh (alebo najvýhodnejší trh).* Napríklad tieto trhy sa môžu líšiť, keď je účtovná jednotka obchodníkom, ktorý uskutočňuje transakcie so zákazníkmi na maloobchodnom trhu, ale hlavný (alebo najvýhodnejší) trh pre výstupnú transakciu je s inými obchodníkmi na dílerskom trhu.

Ak sa v inom IFRS (inom ako IFRS 13) vyžaduje alebo povoľuje, aby účtovná jednotka ocenila majetok alebo záväzok najprv reálnou hodnotou a transakčná cena sa líši od reálnej hodnoty, účtovná jednotka vykáže vo výsledku hospodárenia výsledný zisk alebo stratu, pokiaľ nie je v konkrétnom IFRS uvedené inak. (IFRS 13, 2011) Z tohto dôvodu prijatie štandardu IFRS 13 vyvolalo zmeny v stanovení výšky reálnej hodnoty ako ocenenia a súvisiaceho vykázania v účtovnej závierke vo viacerých IFRS. (Tkáčová a Juhászová, 2013)

V Slovenskej republike sa reálna hodnota majetku a záväzku stanoví v súlade so zákonom o účtovníctve a príslušný majetok, resp. záväzok sa v takomto ocenení zaúčtuje. Rozdiel medzi reálnou hodnotou majetku, resp. záväzku stanovenou podľa zákona o účtovníctve pri prvotnom ocenení a cenou majetku, za ktorú ho účtovná jednotka obstará (teda cenou, ktorú zaň zaplatí), sa účtuje podľa postupov účtovania pre podnikateľov, a to s vplyvom na výsledok hospodárenia a v niektorých prípadoch s vplyvom na vlastné imanie. Podobne sa postupuje aj pri záväzkoch.

Postupy účtovania pre podnikateľov neobsahujú všetky alternatívy, pri ktorých môže vzniknúť pri prvotnom ocenení rozdiel medzi reálnou hodnotou majetku a záväzkov ako výstupnou cenou a cenou, za ktorú ich účtovná jednotka obstará (čo je vstupná cena).

Ako vyplynulo z predchádzajúceho textu, ktorý vychádzal z IFRS 13, a textu, ktorý vychádzal zo slovenskej právnej úpravy účtovníctva podnikateľov, v SR sa nepoužíva pojem transakčná cena. Vyplýva to čiastočne aj z toho, že sa nepoužíva pojem transakcia, ale užší pojem *účtovný prípad*. Transakcia však môže obsahovať aj viac účtovných prípadov a aj také súvislosti, ktoré nie sú predmetom účtovania. Bolo by preto vhodné zavedenie pojmu transakcia a s tým súvisiaceho pojmu transakčná cena do právnej úpravy účtovníctva SR.

Napriek tomu, že sa v právnej úprave SR nevyskytuje pojem transakčná cena, v podstate sa s ním pracuje. Napríklad pri transakcii obstarania cenných papierov na obchodovanie (ktoré sa pri obstaraní musia oceniť reálnou hodnotou) prostredníctvom diera vznikne niekoľko účtovných prípadov ocenených v peňažných jednotkách (p. j.):

- obstaranie cenných papierov na obchodovanie (100 p. j.),
- odmena maklérovi (provízia za sprostredkovanie nákupu), (2 p. j.) ,
- zaradenie cenných papierov do majetku (100 p. j.),
- úhrada za cenné papiere a maklérovi za službu (102 p. j.).

Transakčná cena súvisí s obstaraním cenných papierov na obchodovanie, ktoré sa musia oceniť reálnou hodnotou. Transakčná cena je 102 p. j., avšak reálna hodnota týchto cenných papierov je 100. Musia sa preto oceniť v hodnote 100 p. j. a 2 p. j. budú predstavovať náklady transakcie (transakčné náklady).

Podľa IFRS 13 transakčné náklady sú „Náklady na predaj majetku alebo prevod záväzku na hlavnom (alebo najvýhodnejšom) trhu pre majetok alebo záväzok, ktoré možno priamo pripísať nakladaniu s majetkom alebo prevodu záväzku a spĺňajúce tieto dve kritériá:

- a) vyplývajú priamo z transakcie a sú pre ňu nevyhnutné,
 b) účtovnej jednotke by nevznikli, ak by neprijala rozhodnutie predať majetok alebo previesť záväzok". (IFRS 13, 2011)

4 Závěry

Pri analýze jednotlivých prípadov, v ktorých sa v účtovníctve podnikateľov v SR oceňujú majetok a záväzky pri vzniku účtovného prípadu reálnou hodnotou, sme zistili rozdiely medzi transakčnou cenou a reálnou hodnotou, ktoré uvádzame v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Rozdiely medzi transakčnou cenou a reálnou hodnotou v jednotlivých prípadoch prvotného ocenenia reálnou hodnotou

Majetok/Záväzok Súbor majetku / Súbor záväzkov	Transakčná cena	Rozdiel medzi reálnou hodnotou a transakčnou cenou
Majetok a záväzky nadobudnuté kúpou podniku alebo jeho časti	stanovená posudkom znanca ako kúpna cena	je goodwill
Majetok a záväzky nadobudnuté vkladom podniku alebo jeho časti	stanovená najčastejšie posudkom znalca ako uznaná hodnota vkladu	je goodwill
Majetok a záväzky nadobudnuté zámenou	stanovená posudkom znanca	vplýva na výsledok hospodárenia
Cenné papiere určené na obchodovanie	trhová cena + transakčné náklady	vplýva na výsledok hospodárenia
Komodity, s ktorými sa obchoduje na verejnom trhu	trhová cena komodity, a ak náklady na dopravu kúpenej komodity z miesta jej uloženia na účely obchodovania na komoditnej burze na miesto jej použitia u kupujúceho nie sú zanedbateľné, pripočítajú sa k trhovej cene + transakčné náklady	vplýva na výsledok hospodárenia
Majetok a záväzky prevzaté nástupníckou účtovnou jednotkou od obchodnej spoločnosti alebo družstva zanikajúcich bez likvidácie	stanovené posudkom znanca, prípadne iným spôsobom	vplýva na výsledok hospodárenia aj na vlastné imanie
Preberaný majetok a záväzky od zahraničnej zanikajúcej obchodnej spoločnosti alebo družstva	<ul style="list-style-type: none"> • stanovená zahraničnou účtovnou jednotkou • stanovená slovenskou účtovnou jednotkou (posudkom znanca, prípadne iným spôsobom) 	vplýva na výsledok hospodárenia aj na vlastné imanie
Nehmotný majetok	hodnota zhotoveného diela koncesionárom pre verejného	nevzniká rozdiel, reálna hodnota je stanovená v koncesnej zmluve

účtovaný u koncesionára pri koncesii na stavebné práce podľa osobitného predpisu	obstarávateľa, za ktorú koncesionár nadobúda nehmotný majetok pri koncesii na stavebné práce podľa zákona o verejnom obstarávaní	
Nehmotný majetok a hmotný majetok nadobudnutý bezodplatne	najčastejšie sa stanovuje na základe oceňovacieho modelu, ktorý vychádza z výdavkového prístupu; môže sa stanoviť aj posudkom znalca	nemal by vznikáť rozdiel
Nehmotný majetok a hmotný majetok preradený z osobného vlastníctva do podnikania	najčastejšie sa stanovuje na základe oceňovacieho modelu, ktorý vychádza z výdavkového prístupu; môže sa stanoviť aj posudkom znalca	nemal by vznikáť rozdiel
Nehmotný majetok a hmotný majetok novozistený pri inventarizácii a v účtovníctve doteraz nezachytený (inventarizačný prebytok)	najčastejšie sa stanovuje na základe oceňovacieho modelu, ktorý vychádza z výdavkového prístupu; môže sa stanoviť aj posudkom znalca	nemal by vznikáť rozdiel
Cenné papiere a podiely určené na predaj, ak sa tak účtovná jednotka rozhodne	trhová cena + transakčné náklady	vplýva na výsledok hospodárenia

Zdroj: vlastné spracovanie podľa zákona o účtovníctve a postupov účtovania pre podnikateľov

V niektorých prípadoch, keď sa transakčná cena nerovná reálnej hodnote, môže vzniknúť dojem, že transakčná cena je vlastne obstarávacia cena. Tento názor je však nesprávny, a môže vzniknúť najmä z dôvodu, že slovenská právna úprava účtovníctva nevymedzuje pojem transakcia, transakčná cena a transakčné náklady. V niektorej odbornej literatúre, napríklad Šlosárová (2015) sa však s analýzou pojmu transakcia stretáme. Ako sme už uviedli, transakcia spravidla obsahuje viac účtovných prípadov a aj také súvislosti, ktoré nie sú predmetom účtovania. Bolo by preto žiaduce zavedenie pojmu transakcia a s tým súvisiacich pojmov transakčná cena a transakčné náklady do právnej úpravy účtovníctva SR. Zákonodarcovia sa pritom môžu inšpirovať IFRS 13 aj US GAAP.

Pod'akovanie

Príspevok vyšiel s podporou Vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a Slovenskej akadémie vied, projekt č. 1/0122/14 (2014 – 2016) *Kreovanie finančnej situácie účtovnej jednotky prostredníctvom nástrojov bilančnej politiky.*

Referencie

- Bednárová, B., Šlosárová, A. (2015). *Oceňovanie ako metodický prostriedok účtovníctva*. Bratislava: Wolters Kluwer.
- Flood, J. M. (2014). *GAAP 2014: Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles*. USA: John Wiley & Sons.
- IFRS 13. *Fair Value Measurement*. IASB, 2011.

Opatrenie Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 23054/2002-92, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o postupoch účtovania a rámcovej účtovej osnove pre podnikateľov účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva, v znení neskorších predpisov.

Šlosárová, A. (2015). *Základy účtovníctva*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM.

Tkáčová, L., Juhászová, Z. (2013). *Reálna hodnota (Fair Value) ako oceňovacia veličina*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM.

Zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov.